

VARDØGER OM RUSSLAND

Dette Vardøger-nummeret inneholder artikler om russisk innenriks- og utenrikspolitikk og om forholdet mellom Russland og Vesten. Vi må tilbake til Vardøger 8-76, med tittelen «Om overgangssamfunnets politiske økonomi: Sovjetunionen», for å finne et nummer i sin helhet viet omtrent samme område – daværende Sovjetunionen. Også 5-72 inneholdt artikler om Sovjetunionen. Artikler med sammenheng til Russland/Sovjetunionen har stått i 6-74 (stalinismen), 7-75 (sovjetisk psykologi), 13-82 (rustningskappløpet mellom øst og vest), 24-98 (sjokkterapien i Øst-Europa) og 33-12 (Russland og Kina).

Debattsituasjonen i dag er en annen enn for 40 år siden. Debatten den gang om hvorvidt Sovjetunionen var et sosialistisk samfunn eller om sovjetisk kontra kinesisk vei til sosialismen, mistet sin betydning allerede før Sovjetunionens oppløsning. Verdenshistoria i de siste 30 åra har stått i kapitalismens og liberalismens tegn. Vi fikk et historisk lærestykke i tøylesløs kapitalisme, med alle dens økonomiske og sosiale konsekvenser, sjøl i Vest-Europa. Russland på sin side var i dobbelt forstand knytta til denne primitive kapitalismens triumf. Først ved at Sovjetunionens oppløsning åpnet for USAs totale dominans av verdenspolitikken. Deretter ved at Russlands indre utvikling på 1990-tallet ble et kroneksempel på hva «fri» kapitalisme i praksis betyr. Landet beveget seg fra en ytterlighet til den andre. Produksjonsmidlene ble overført til private i et omfang og et tempo som knapt har sidestykke – godt hjulpet av amerikanske rådgivere og Det internasjonale pengefondet. Resultatet av «reformene» ble massiv levestandardsenkning for praktisk talt alle, avindustrialisering, halvering av landets BNP og økte ulikheter langt mer drastisk enn i noe etablert kapitalistisk land. Skal man forstå dagens Russland, er det viktig å forstå at dette særegne russiske lærestykket satte sine spor i folkets kollektive politiske bevissthet.

Vestens seiersrus etter Sovjetunionens oppløsning ble kortvarig. Etter få år kom problemene. Sett med vestlige øyne forsto ikke de russiske velgerne sitt eget beste og stemte på kommunister og nasjonalister. Dette var en tidlig utgave av de populistiske opprør som i dag hjemsøker vestlige land og skaper uro hos de liberale elitene. Da dumafletallet motsatte seg Jeltsins reformer, bombet han det gjenstridige parlament. Han skapte en autokratisk presidentmakt, og ved hjelp av denne ble privatiseringene gjennomført. Til slutt utpekte han sin etterfølger – Putin, som visste å benytte dette halvdictatoriske presidentsystemet. Men han forsto også at det ikke var mulig å regjere imot flertallet, og flertallet var massen av tapere etter den kapitalistiske sjokkterapien. I de 18 år Putin har styrt Russland har han på forunderlig vis greid å samle et velgerflertall bak seg. For sikkerhets skyld tydde han også til valgfusk, men resultatet ville blitt det samme uten. Ser vi bakover i landets historie finner vi ingen som har greid noe lignende.

Putin har gjort det klart at epoken med revolusjoner og kontrarevolusjoner er over for Russlands vedkommende. Det ironiske er at Russlands maktelite er helt enig med vestlige liberale kommentatorer som betrakter oktoberrevolusjonen som et kupp utført av fanatiske revolusjonære. Makthavernes frykt for forandring er like tydelig både i øst og vest – mens tida vi lever i roper på forandring.

Mens den russiske revolusjon i 1917, som Russland nettopp har feiret med motstridende følelser, var en masserevolusjon nedenfra av arbeidere, bønder og soldater, har de øvrige revolusjoner i Russland, med unntak av 1905-revolusjonen, vært revolusjoner ovenfra, satt i verk av statsmakta. Fra opphevelsen av livegenskapet i 1861 via Stalins tvangskollektivisering i 1930, Krustsjovs avstalinisering, Gorbatsjovs perestrojka til Jeltsins sjokkterapi. I dag er det russiske folk gått lei av revolusjoner som de både er ofre for og skeptiske tilskuere til. Her er det i noen grad samsvar mellom Putin og mentaliteten i folkedypet. Folket ønsker ro og stabilitet. De ønsker at deres beskjedne pensjoner og lønninger skal komme regelmessig. Som i andre land vil de slippe å oppleve flere terroraksjoner, og sønnene deres skal ikke sendes ut for å dø i meningsløse kriger, det være seg i Tsjetsjenia eller utafor landets grenser. Det er mye, mye mer å ønske seg – for Russland er et land med problemer. Men de her nevnte ønskene greide Putin i alle fall å oppfylle. I tillegg ble det appellert til Russlands storhet og ære, en appell med folkelig resonansbunn, særlig når man følte seg urettferdig behandlet av Vesten. Men i motsetning til en utbredt oppfatning er ikke russerne isolasjonister. Flertallet ønsker gode relasjoner med Vesten, samtidig som de mener sanksjonene er urettferdige. Dersom Europas største og folkerikeste land isoleres fra det øvrige Europa er det i så fall noe som drives fram av USA og deres høyrevenner i Polen, Baltikum og Ukraina. For dem som ønsker en stabil og fredelig utvikling i Europa er dette uklok politikk.

Konflikten mellom Vesten/USA og Russland er til syvende og sist en maktkamp, men ikke om verdensmakt, til det er Russland for svakt. Russland har kun makt til å skape en sikkerhetssone eller interessesfære i sitt nære omland. USA forsøker å nekte Russland dette, akkurat som USA også vil nekte Kina å bli en likeverdig stormakt. NATO-soldater og fargerevolusjoner langs Russlands grenser og enorme marineøvelser tett opp mot Kinas kystfarvann, er vitnesbyrd om denne ennå ikke avsluttede maktkampen.

Gode liberalere snakker seg varme om maktfordelingsprinsippet vel-signelser, men vil ikke vil høre noe om maktfordeling i verdenspolitikken. Her skal USAs eneherredømme gjelde, sjøl om dette eneherredømmet i de siste tiåra har medført katastrofale krigseventyr, også med norsk deltakelse, i Afghanistan, Serbia, Irak og Libya. En viss maktbalanse – med Russland, Kina og andre land som motvekt – ville tjent verdensfreden. Mens media i NATO-Norge advarer mot kommende aggresjon fra øst, glemmer man NATO-landenes suverene ledelse når det gjelder krig og aggresjon utafor

egne grenser. Krim-annekteringa er fra offisielt norsk hold sagt å være den første voldelige grenseendring i Europa etter andre verdenskrig. Minnet rekker åpenbart ikke tilbake til 1999 da NATO og Norges bombekrig mot Serbia tvang landet til å oppgi Kosovo og derved tvang gjennom grenseendring.

Kritikk av Russland i dag er minst like nødvendig som kritikken av Sovjetunionen. Artikkene i dette Vardøgernummeret deler imidlertid ikke de russofobiske premissene som preger Vestens forhold til Russland, premisser som også preger norsk politikk. Sjøl partier på venstresida mangler kraft til å ta et oppgjør med den massive og fordummende utenrikspolitiske konformismen. Vårt bidrag er kritiske, empirisk funderte analyser. Vi ønsker å fremme sjølstendige politiske holdninger ikke bare mot vår nabo i øst, men også mot Vestens politikk ovenfor Russland og det ansvar denne politikken har for dagens spente forhold mellom øst og vest.

Dette Vardøger-heftet legger vekt på sammenhengen mellom russisk utenriks- og innenrikspolitikk. Vi vil unngå ensidig fokus på Russlands politiske elite, og i særdeleshet en framstilling av personen Putin som en allmektig konspiratør som ikke bare avgjør valg i Russland, men til og med i USA. Det er viktig å få fram det sosiale grunnlaget som har gjort Putins regime mulig og begrenser hans handlingsrom. Bidragene av Perry Anderson, Lukjanov og de to artiklene av Overrein er særlig opptatt av dette. Dag Seierstads artikkel tar for seg Russlands økonomiske utvikling etter Sovjetunionens oppløsning. Tre artikler analyserer forholdet mellom Vesten/-Norge og Russland: Martin Inderhaug benytter begrepet den signifikante andre om Russlands betydning for Vesten og utforminga av vestlig identitet. Hallvard Tjelmelands artikkel behandler vestlige sikkerhetspolitiske oppfatninger av Sovjetunionen etter 1945. Utgangspunktet hans er Ukraina-krisa og annekteringa av Krim. Deretter gjør han en kritisk gjennomgang av «konfrontasjonslinja» overfor Sovjetunionen/Russland i etterkrigstida. Tormod Heier gjør en militærfaglig vurdering av norsk forsvarspolitikk og de endringer den har gjennomgått. Heier mener at den «offensive dreining» som har skjedd i vår forsvarspolitikk, går på bekostning av en tillitsbyggende «lavspenningspolitikk» overfor Russland. Margarete Kleins artikkel om Russlands Syria-intervensjon gir en vurdering av grunnene til intervensjonen, og i tillegg kommenterer hun endringene og moderniseringene av Russlands væpnede styrker. Som avslutning bringer vi en tidslinje over Russlands historie.

Fagfellereferenter, oversettere og alle som har bistått med kommentarer eller annen hjelp, takkes herved.

Redaksjonen